

Inhoud

Inleiding door Teju Cole 7

Voorwoord 15

Proloog 19

Deel een

- 1 Pastorale 29
- 2 De jaren voor de Tulsi's 54
- 3 De Tulsi's 93
- 4 The Chase 152
- 5 Green Vale 214
- 6 Een vertrek 299

Deel twee

- 1 'Verbazingwekkende taferelen' 313
- 2 Het nieuwe regime 368
- 3 Het avontuur in Shorthills 395
- 4 Temidden van de kostgangertjes 437
- 5 De leegte 495
- 6 De revolutie 535
- 7 Het huis 573

Epiloog 585

Inleiding

Een huis voor meneer Biswas is een episodische roman boordevol conflicten. Meneer Biswas ondergraaft de conventies van het heldendom: hij is slim en gevat, maar vaak ook humeurig, venijnig en onvriendelijk. Zijn vijanden, merendeels familieleden, zijn in hoge mate onsympathiek, maar ze hebben ook hun bewonderenswaardige momenten. Het plot wordt voortgedreven door een duidelijk doel – de aankoop van het huis uit de titel – maar klaarblijkelijk kan dat alleen worden bereikt langs een onvoorstelbaar gecompliceerde omweg. Het is een roman van epische omvang, perfect opgebouwd, en met twee opvallende kenmerken: de gebeurtenissen spelen zich af in huiselijke kring, wat ongebruikelijk is voor een epos, en op Trinidad, een belangrijk eiland in het Caraïbisch gebied, maar zonder dat het een rol van betekenis speelt op het wereldtoneel. En toch bood deze uiterst beperkte context V.S. Naipaul een hele wereld aan ervaringen en gevoelens om uit te putten. *Een huis voor meneer Biswas*, gepubliceerd in 1961, is een van de onvergankelijke romans uit de twintigste eeuw.

Van zijn geboorte tot aan zijn vroegtijdige dood, zesenvestig jaar later, woont meneer Biswas in een reeks van huizen die voor het overgrote deel óf niet van hem zijn, óf het niet waard zijn een huis te worden genoemd. In elk van die huizen probeert meneer Biswas de oplossing te zien van een probleem, en elk van die oplossingen is op een andere manier verkeerd. Als een mythologische figuur – en zijn geboorte ging ook inderdaad gepaard met slechte voortekens en sombere voorspellingen; er wordt gezegd dat hij ‘verkeerd om’ werd geboren – lijkt meneer Biswas gedoemd die zinloze exercitie keer op keer te her-

halen voordat zijn bestemming kan worden bereikt. De zinloosheid en de verspilde moeite van zijn heilloze pogingen geven een komisch effect dat zowel aan een schelmenroman doet denken als aan de traditie van het existentialisme. Futiliteiten banen de weg naar huis. Op zijn zoektocht zeult meneer Biswas zijn schamele bezittingen en zijn almaar uitdijende familie met zich mee, van het ene ongeschikte huis naar het andere, van het Hanumanhuis via The Chase en Green Vale naar Shorthills en een huurhuis in Port of Spain. Voor meneer Biswas zijn die woningen niet meer dan muren en daken. Zijn tragiek is niet alleen dat geen van die huizen bestemd is *voor hem*, maar ook dat hij zich er doorlopend pijnlijk van bewust is dat hij daar niet thuishoort. De meeste zijn eigendom van zijn geminachte schoonfamilie, de Tulsi's. Enkele van die huizen zijn gebouwd door meneer Biswas zelf, maar die gaan al snel ten onder aan hun inferieure kwaliteit en het gevaar van de elementen: eentje valt ten prooi aan een overstroming, de ander aan brand. Zelfs van een duur poppenhuis dat hij voor zijn dochter Savi koopt is binnen de kortste tijd niets anders over dan een versplinterde bouwval. Bij elke stap die meneer Biswas zet, wordt hij achtervolgd door een bittere ironie, de onrechtvaardigheid daarvan wordt steeds moeilijker te verdragen, en toch is dit ook een geestig boek, vol grillige capriolen, lustig venijn en spitsvondige dialogen.

De roman begint met een zucht van verlichting: meneer Biswas heeft zijn huis gevonden. Wat zou het verschrikkelijk zijn geweest, bedenkt hij, als hij in die queeste was gefaald en had geleefd 'zonder ook maar te proberen zijn eigen stukje van de aarde voor zich op te eisen; geleefd te hebben en dan te sterven zoals hij was geboren, overbodig en onbehuisd'. In zijn lange zoektocht naar deze woning – nadat in de proloog het wat en waarom zijn beantwoord, houdt de rest van de roman zich bezig met het hoe – bedenkt meneer Biswas allerlei sluwe foefjes om zichzelf een tijdelijk onderkomen te verschaffen. Het begint al met zijn naam: niet het 'Mohun Biswas' dat pas later door een notaris op zijn geboortebewijs wordt vermeld, maar het 'meneer Biswas', zoals we hem meteen al vanaf zijn geboorte kennen. Meneer Biswas ondergaat de ene na de andere vernedering, maar nooit wordt hem het kleine beetje waardigheid ontnomen dat hem met die beleefdheidsvorm is toegekend. Het vasthouden aan die keurige aanspreekvorm is zowel komisch als ongerijmd, vooral in de eerste delen van de roman.

De daaropvolgende dagen [na zijn geboorte] werd meneer Biswas met aandacht en respect bejegend. Zijn broers en zussen kregen een tik als ze hem uit de slaap hielden, en er werd veel belang gehecht aan de buigzaamheid van zijn ledematen.

Een schooljongen wordt zelden op een dergelijke manier uitverkozen boven zijn broers, zusjes en vriendjes, laat staan een pasgeboren kind. Maar dat eeuwige ‘meneer’ biedt meneer Biswas wel een zekere bescherming. De enkele keer dat iemand hem bij zijn voornaam noemt, komt dat zowel voor meneer Biswas als voor de lezer nogal als een schok, een plotselinge onbetamelijkheid. Bijvoorbeeld als hij met Tara, de zus van zijn moeder, op het kantoor van de notaris is:

‘Naam van de jongen.’

‘Mohun,’ zei Tara.

Meneer Biswas werd verlegen. Hij haalde zijn tong langs zijn bovenlip en probeerde het knobbelige puntje van zijn neus aan te raken.

Zelfs op niet-schoolgaande leeftijd lijkt meneer Biswas al te beseffen dat het ‘meneer’ iets kostbaars is dat hem niet zomaar mag worden ontnomen.

Literatuur biedt een tweede vorm van bescherming. Het belangrijkste zijn Marcus Aurelius en Epictetus, namen die meneer Biswas op bezwerende toon aanvoert. Als hij hun stoïsche leefregels daadwerkelijk ter harte had genomen, zou hij zijn leven anders hebben ervaren. Maar zoals de zaken er nu voor staan, dienen ze als troost, als pantser ter bescherming van zijn ongeneeslijke staat van verongelijkheid. Meneer Biswas zelf droomt van een leven in de letteren. Hij schrijft en de door hem gekoesterde droom is voortgekomen uit de elementaire bouwstenen die vorm omzetten in verbeelding. Het schoonschrift dat hij leert op school leidt tot letterschilderen. Het letterschilderen leidt tot de journalistiek. De journalistiek neigt naar iets van meer blijvende waarde.

Meneer Biswas doet ook aankopen, hij verwerft dingen, en zijn vrouw Shama heeft haar eigen spullen. Klaagziek als hij is, bevangen

door zijn eigen weerspannigheid en onvrede, verwondert meneer Biswas zich over 'die nimmer klagende lijdzaamheid van zielloze voorwerpen', en alle voorwerpen die hij een onderkomen biedt, bieden ook hem een onderkomen. In hun almaar grotere aantallen spelen ze een almaar grotere rol en de lezer van deze roman krijgt meer dan eens een bijgewerkte inventaris voorgeschoteld van wat allemaal volgens welke logica is verworven. Deze inventarislijsten, die ons misschien doen denken aan de opsomming van schepen in de *Ilias* of de vele beschrijvingen van kamers door Dickens, markeren de bescheiden vooruitgang die meneer Biswas boekt. Als ze uit *The Chase* vertrekken, komen meneer Biswas en Shama tot de ontdekking dat ze daar niet meer kunnen weggaan zoals ze waren gekomen, op een ezelkar.

Het was ook een vreemde ontdekking dat die afgeschreven jaren tevens jaren waren geweest waarin ze bezittingen hadden verworven. [...] Ze waren nu in het bezit van een keukenkast met blank hout en gaas. Die was ook moeilijk te lakken en daarom geschilderd. Eén poot was korter dan de andere zodat er iets onder geschoven moest worden; ze wisten nu zonder erbij na te denken dat ze nooit op de keukenkast moesten leunen en hem niet ruw moesten behandelen. Ze waren in het bezit van een kapstok, niet omdat ze hoeden hadden om eraan te hangen, maar omdat het een meubelstuk was dat alleen de allerarmsten niet bezaten. Met het gevolg dat meneer Biswas een hoed kocht. En ze hadden, op aandringen van Shama, een toilettafel gekocht, het werk van een vakman, gepolitoerd, met een grote, heldere spiegel.

Langzaam en voorzichtig, met meer dan eens een schrikbarende terugval, weet meneer Biswas zich aan de ergste armoede te ontworstelen. In een later stadium komt er een schommelstoel bij en vervolgens een gekoesterd Slumberking-bed. (Zo'n samengestelde aanduiding is kenmerkend voor de meubels van meneer Biswas, als om hun bijzondere karakter te onderstrepen.) Dan volgt een elegante glazenkast, die prompt een van zijn glazen deuren verliest. De laatste keer dat het gezin verhuist, naar Sikkim Street in Port of Spain en het huis voor meneer Biswas, is het een indrukwekkende hoeveelheid spullen geworden.

[...] de bijeengegaarde bezittingen van een mensenleven: de provi-siekast (onder een korst van lagen en nog eens lagen vernis en verf in diverse kleuren, het gaas kapot en verstopt), de gele keukentafel, de kapstok met de onbruikbare spiegel en kapotte haken, de schommelstoel, het hemelbed (gedemonteerd en onopvallend), Shama's toilettafel (die zonder spiegel tegen de kabine stond, met alle laden eruit zodat het onbevleete, ongepoetste hout zichtbaar was, zo nieuw, zo vers nog na al die jaren), het bureau met boekenkast, de boekenkast van Théophile, het Slumberking-bed (met een roze, intieme roos op het hoofdeind), de glazenkast (uit mevrouw Tulsi's zitkamer gered), de eettafel van de noodlijdende timmerman (op zijn rug, met een touw om de poten en volgepakt met laden en dozen), de schrijfmachine (nog steeds felgeel, waarop meneer Biswas artikelen voor de Engelse en Amerikaanse pers zou schrijven, waarop hij zijn artikelen voor de Ideale School, de brief aan de dokter had geschreven): de bijeengegaarde bezittingen van een mensenleven, zo lang her en der verspreid, onopgemerkt zelfs, en nu allemaal bij elkaar op de laadbak van die vrachtwagen.'

Deze momenten van inventaris opmaken behoren tot de gedenkwaardigste passages uit dit realistische meesterwerk: je kunt nauwelijks geloven dat een dergelijke minutieuze en liefdevolle checklist een product is van de verbeelding. Die voorwerpen moeten wel dat leven hebben geleid, en dus versterken ze paradoxaal genoeg de geloofwaardigheid van meneer Biswas' persoonlijke ervaringen. Maar al net zo onweerstaanbaar in deze roman is het alomtegenwoordige realisme van de menselijke interacties. Daar zijn ze dan: meneer Biswas, zijn moeder Bipti, zijn broers en zijn zus, zijn tante Tara en haar man Ajodha, zijn vrouw Shama, zijn kinderen (Savi, Anand, Myna, Kamla, die zich een voor een aandienen, voor onze ogen van vlees en bloed worden en actief betrokken raken in de strijd om het bestaan), zijn ergerlijke schoonfamilie: mevrouw Tulsi, Seth, Padma, de verwende zonen, het absurde aantal dochters, hun echtgenoten, hun kinderen, en de enorme stortvloed van secundaire en tertiaire personages, de naamloze menigte. Al die personages zijn op overtuigende wijze zichzelf, maar maken ook deel uit van de roman als geheel, ten tonele gevoerd om hun rol te spelen in het levensverhaal van meneer Biswas.

Incidenten, conflicten, rancune, verzinsels: dat is waar meneer Biswas mee te stellen heeft gedurende de lange jaren die hij doorbrengt met de Tulsi's. Zijn grootste vijanden zijn mevrouw Tulsi, zijn schoonmoeder, en haar zwager Seth. De wrevel die ze ten opzichte van hem tentoonspreiden wordt nog overtroffen door de zijne. Hij ruziet, beledigt, drijft de spot met hen. Zijn vrouw Shama, bepaald niet op haar achterhoofd gevallen, bespeelt op vaardige wijze beide partijen, kiest soms de kant van haar man en laat hem op andere momenten in de steek. Er woedt een machtsstrijd die meneer Biswas soms wint en soms verliest. Lichamelijk geweld is normaal; de kinderen in de familie krijgen regelmatig klappen, een verschijnsel dat verbluffend genoeg ook een enkele keer opduikt onder volwassenen. Zinloze patstellingen zijn aan de orde van de dag. *Een huis voor meneer Biswas* neuriet mee op de verstrengelde melodieën waarin al die wanklanken een plaats vinden. Maar het boek is ook een geduldige, bijna extatische evocatie van het landschap en het maatschappelijk leven van Trinidad in de eerste helft van de twintigste eeuw. En terwijl de menselijke interacties in het teken staan van pijn en strijd, worden de verschillende periodes en locaties – de boerderijen, de wegen, de dorpen, de zinderende energie van de grote stad, de ochtenden, de middagen, het avondschemer en de nacht – beschreven met een intense, aandachtige genegenheid. De vaart van de roman is het product van een tomeloze boerenslimheid, waarbij de hang naar een bozige, doortastende scherts wordt uitgespeeld tegen de dromerige franje van het geheugen. Men leest of herleest *Meneer Biswas* uiteindelijk vanwege dat uitgebalanceerde geheel, die vruchtbare complexiteit, de verbazingwekkende manier waarop de belofte van de negentiende-eeuwse Europese romankunst wordt verwezenlijkt in het twintigste-eeuwse Trinidad.

Afgezien van die grootse macrokosmos kenmerkt deze roman zich ook door een onberispelijke microkosmos. Ontelbare gave tafereeltjes liggen als juweeltjes door het boek verstrooid, in een proza dat fonkelt van verholen wijsheid. Talloos zijn de momenten van inventief mededogen dat almaar verder tot je doordringt, lang nadat de bladzij is omgeslagen. Een van die scènes, over *poui*-stokken die worden geschroeid voor de ruwe dorpssport van het stokvechten, legt vast hoe de geur van die stokken ineens een deurtje opent in het geheugen van meneer Biswas. Een tweede passage, over meneer Biswas die op jeug-

dige leeftijd als buschauffeur werkt en een eenzame hut voorbijrijdt in de schemering, is een gecompriemd meesterwerkje over het verlangen:

En in het duister leunde een jongen tegen de hut, hij stond met zijn handen op zijn rug naar de weg te staren. Hij had een hemd aan, en verder niets. Het hemd lichtte wit op. In een oogwenk was de bus voorbij, een geraas in het duister, door wildernis en vlakke suikerrietvelden. Meneer Biswas kon zich niet herinneren waar de hut stond, maar het beeld was hem bijgebleven: een jongen leunde tegen een lemen huis dat geen reden had om daar te staan, onder die donker neerdalende lucht, een jongen die niet wist waar de weg, waar die bus heen ging.

Afgezet tegen die droevige onbestemdheid, tegen de overgave, tegen het duister, is *Een huis voor meneer Biswas* een boek dat een pleidooi houdt voor kennis van zaken, voor vastberadenheid, voor een ongepolijst, onverzettelijk leven, een boek dat met zijn enorme omvang en complexiteit een onderkomen biedt aan wie het leest.

Teju Cole

Teju Cole is in Amerika geboren uit Nigeriaanse ouders, en opgegroeid in Nigeria. Hij schreef eerder Open stad en Elke dag is voor de dief. Open stad is bekroond met onder andere de PEN Hemingway Award en de Internationaler Literaturpreis. Cole schrijft een column over fotografie voor The New York Times Magazine, en woont in Brooklyn.

Voorwoord

Een huis voor meneer Biswas is mijn omvangrijkste roman en het boek waar ik het meest bekend om sta. Het diende zich vroeg in mijn loopbaan aan. In 1955 was ik serieus gaan schrijven en in 1957 begon ik aan *Een huis*. De eerste kladversie was in 1959 klaar en in augustus of september 1960 legde ik de voltooide tekst ter beoordeling voor aan André Deutsch. Ik was achtentwintig. Ik heb me er altijd over verbaasd dat ik al meteen zo ambitieus was, vooral omdat ik me bescheiden opstelde in die beginjaren. Ik stelde me bescheiden op, niet omdat ik zo'n duidelijk beeld had van wat ik wilde schrijven, maar alleen omdat ik wist dat mijn eerste boeken, hoe je ze verder ook beoordeelde, van weinig gewicht waren, en ik besepte dat ik me op zeker moment aan iets serieuzers moest wagen. Mijn wens om me bescheiden op te stellen was eigenlijk alleen maar een wens om mijn ambities op de lange baan te schuiven, en daarbij misschien ook mijn mislukking.

De fysieke omstandigheden van het schrijven zijn altijd belangrijk voor me geweest. Om een reden die ik me niet meer kan herinneren begon ik met potlood en soms met pen aan mijn boek te schrijven, op ongelinieerd papier van kleinfolioformaat. Niet dat ik dat een prettige manier van schrijven vond. Ik werkte liever op een typemachine, die een zeker gezag verleende aan alles wat je op papier zette. Ik weet zeker dat ik een typemachine had, maar wat me tegenhield, vermoed ik, was het geluid van het typen, dat al te zeer op mijn zenuwen zou hebben gewerkt, zodat ik me een nog grotere oplichter zou voelen dan gewoonlijk.

Ik woonde destijds ergens in een huurflatje in Muswell Hill. Het wa-

ren lange dagen waarin ik niets anders had om me mee bezig te houden dan de boom in de achtertuin die bevangen leek door de lente, de boekrecensies die ik zo nu en dan schreef als de *New Statesman* me daarom vroeg, en werken aan datgene wat ik nog niet kon beschouwen als mijn nieuwe boek. Als ik nu maar stug doorging met schrijven geloofde ik dat zich wel een vorm van magie zou voordoen: de woorden die ik met mijn pen of potlood op het kleinfoliopapier zette, zouden de overtuigingskracht krijgen van een echt manuscript en dan zou ik daardoor op sleeptouw worden genomen, helemaal tot aan het eind. Dat leek wel wat op een geloof in magie, want ik was nog nooit op zo'n manier tot het schrijven van een boek gekomen, maar het was een idee waar ik moed uit putte. En verbazingwekkend genoeg ging het precies zoals ik had voorzien. Er kwam een dag dat de vlam zagezegd in de pan sloeg en ik wist dat ik een echt boek onder handen had. In mijn opwindning schreef ik de datum van die illuminatie op het manuscript, om me er later aan te herinneren hoeveel werk ik had moeten verzetten om dat moment te bereiken. Mijn poging om het literaire moment een dergelijk gewicht te verlenen, bleek tevergeefs: het manuscript werd vele jaren later naar een magazijn gestuurd om veilig te worden opgeborgen, en daar werd het prompt vernietigd, per ongeluk natuurlijk, samen met alle documenten die getuigden van mijn vroege schrijverscarrière en alle boeken die bij die carrière een rol speelden.

Het idee voor het boek was eenvoudig. Een man op zijn sterfbed overdenkt de weinige fysieke objecten die hij in de loop van zijn leven heeft verzameld en die hem nu omringen, misschien om de spot met hem te drijven, misschien om hem te troosten. Hij overdenkt de geschiedenis van elk object, met als gevolg dat zijn leven wordt teruggebracht tot niet meer dan die enkele voorwerpen, in plaats van tot een netwerk aan relaties.

Precies zoals mijn woorden op zeker moment vlam hadden gevat, zo leek de stof die ik creëerde er op zeker moment toe te leiden dat ik boven mezelf uit steeg. Dat gevoel was me heel dierbaar en wat dit boek betreft, had het als voordeel dat het korte metten maakte met de al te schematische opzet waarmee ik was begonnen. Er waren meer dingen die niet meer bleken te werken en die ik veranderde – mijn al te scrupuleuze taalgebruik, bijvoorbeeld, waar ik in mijn eerste teksten heel zwaar op had geleund. Een nieuwe vrijheid maakte zich van me mees-

ter en daar genoot ik van. Ik had het gevoel dat ik volwassen was geworden, ik had het gevoel als schrijver alles te kunnen doen wat ik wilde, en inderdaad, weken achtereen pakte alles waaraan ik werkte goed uit. Ik was verhuisd van Muswell Hill in Noord-Londen naar Streatham Hill in Zuid-Londen. Ik was gelukkiger in mijn gemeubileerde huurflat dan op enige andere plek waar ik had gewoond. Het lot leek het werk waaraan ik me waagde gunstig gezind; de tijd die ik doorbracht in Streatham Hill herinnerde ik me later als een periode van een enorme, misschien niet meer te evenaren gelukzaligheid. Ik recenseerde romans voor de *New Statesman*; de rest van mijn tijd besteedde ik aan mijn boek. En dat werd zo'n vertrouwd patroon voor me dat ik zelfs later, toen deze manier van leven was veranderd, telkens maar drie weken achtereen kon schrijven. Ik werkte in de keuken van mijn flat, dat was waarschijnlijk mijn grootste vertrek. De vellen papier stapelden zich op en ik legde ze op het dressoir. Toen ik die stapel daar ten slotte weg haalde, was duidelijk de afdruk te zien van waar die papieren gedurende een jaar of twee hadden gelegen.

Er is me later vaak gevraagd of het een autobiografisch boek was dat ik had geschreven. Het antwoord luidde: minder dan je zou denken. De romanschrijver Richard Hughes, een belangrijke literaire figuur in die tijd, werd een pleitbezorger van het boek. Hij vond het allemaal prachtig, behalve het slot. En de reden die hij daarvoor gaf wekte mijn belangstelling. Hij meende dat ik aan het eind te veel was afgegaan op mijn herinneringen en opwat er werkelijk was gebeurd, en hij gaf de voorkeur aan de eenvoudigere verzinsels over wat daaraan was voorafgegaan. Dat was een tekortkoming die de eenheid van het werk verstoorde, zo drong tot me door, maar een tekortkoming die ik onmogelijk kon corrigeren: die herinneringen zaten te dicht op de schrijver. Zoals ik elders al heb gezegd, ik wil niet beweren dat het boek uit het niets is ontstaan: de verzinsels die zo gemakkelijk bij me opkwamen waren gebaseerd op mijn diepgaande kennis van de maatschappelijke verhoudingen waarmee ik was opgegroeid.

De schematische opzet waarmee ik begon, heeft het boek in zekere zin schade berokkend. De schematische opzet voerde me mee terug naar een ver verleden dat ik alleen maar kon beschrijven in de vorm van een pastorale, en sommige mensen knapten daarop af. Ik ben geboren in 1932 en de pastorale waarmee het boek begint, stond heel ver van me

af. Ik gebruikte allerlei aanwijzingen uit het verleden om dat tijdperk te dramatiseren; ik kon eenvoudig niet anders. Ik kan dus zeggen dat dit boek in zeker opzicht autobiografisch is, maar in diepste wezen een vrucht van de verbeelding, zoals Richard Hughes het ook zag.

Proloog

Tien weken voor zijn dood kreeg meneer Mohun Biswas, een journalist die in Port of Spain, in Sikkim Street in de wijk St. James woonde, zijn ontslag. Hij was al geruime tijd ziek. In minder dan een jaar tijd had hij meer dan negen weken in het Koloniaal Hospitaal doorgebracht, gevolgd door een nog langere periode thuis om aan te sterken. Toen de dokter hem absolute rust voorschreef had de *Trinidad Sentinel* geen keus. Meneer Biswas werd met drie maanden opgezegd en bleef tot zijn dood elke morgen zijn gratis exemplaar van de krant ontvangen.

Meneer Biswas was zesenvertig jaar en had vier kinderen. Hij had geen geld. Zijn vrouw Shama had ook geen geld. Op het huis in Sikkim Street had meneer Biswas nu al vier jaar een schuld van drieduizend dollar. De hypotheekrente, ad acht procent, kwam op twintig dollar per maand; de grondpacht was tien dollar. Twee van zijn kinderen zaten nog op school. De oudste twee, op wier steun meneer Biswas misschien had kunnen rekenen, studeerden allebei in het buitenland op een beurs.

Het schonk meneer Biswas de nodige voldoening dat Shama in die omstandigheden niet meteen naar haar moeder was gerend. Tien jaar geleden was dat haar eerste gedachte geweest. Nu probeerde ze meneer Biswas te troosten en bedacht ze zelf oplossingen.

‘Aardappelen,’ zei ze. ‘We kunnen aardappelen gaan verkopen. De prijs is hier acht cent per pond. Als we voor vijf cent inkopen en voor zeven verkopen...’

‘Daar moet je Tulsi voor heten,’ zei meneer Biswas. ‘Ik weet wel dat

jullie Tulsi's allemaal financiële genieën zijn, maar kijk eens om je heen en tel hoeveel mensen er al aardappelen verkopen. We kunnen beter die ouwe auto verkopen.'

'Nee, de auto wordt niet verkocht. Maak je geen zorgen. We redden ons wel.'

'Ja,' zei meneer Biswas prikkelbaar. 'We redden ons wel.'

De aardappelen kwamen niet meer ter sprake, en meneer Biswas dreigde nooit meer de auto te verkopen. Hij had er geen behoefte meer aan tegen zijn vrouw in te gaan. Hij was haar oordeel gaan accepteren en had respect gekregen voor haar optimisme. Hij vertrouwde haar. Sinds ze in dit huis waren getrokken had Shama zich een nieuwe loyaliteit eigen gemaakt tegenover hem en hun kinderen; nu ze haar moeder en zusters niet meer om zich heen had, kon ze er zonder schaamte uiting aan geven, en voor meneer Biswas was dat een bijna even grote triomf als het verwerven van zijn eigen huis.

Hij beschouwde het huis als zijn eigendom, al was het al jaren belast met een onaflosbare hypotheek. En tijdens die maanden van ziekte en wanhoop overviel het hem steeds weer wat een wonder het was dat hij in zijn eigen huis woonde, wat een vermetelheid; dat hij door zijn eigen hek zijn eigen tuin instapte en kon weren wie hij maar wilde, elke avond zijn deuren en vensters kon sluiten en dan geen geluiden hoorde behalve die van zijn eigen gezin, dat hij ongehinderd van het ene vertrek het andere in kon lopen en in zijn tuin kon rondscharrelen, en niet meer zoals vroeger veroordeeld was zich zodra hij thuiskwam terug te trekken in die ene overvolle kamer in een van mevrouw Tulsi's huizen vol zusters van Shama, hun echtgenoten en hun kinderen. Als jongen was hij van het ene huis vol vreemden naar het andere getrokken; en sinds zijn trouwen had hij voor zijn gevoel alleen maar in de huizen van de Tulsi's gewoond, in het Hanumanhuis in Arwacas, in het rottende houten huis in Shorthills, in het onhandige betonnen huis in Port of Spain. En nu, aan het eind van zijn leven, bevond hij zich in zijn eigen huis, op zijn eigen halve perceel, zijn eigen stukje grond. Dat hij hiervoor verantwoordelijk was leek hem in die laatste maanden ronduit verbazingwekkend.

Het huis was van twee, drie straten afstand te zien en iedereen in St. James kende het. Het was net een reusachtig, fors wachthuis: hoog

en vierkant, met twee verdiepingen en een piramidevormig dak van golfplaat. Het was ontworpen en gebouwd door een notarisklerk die in zijn vrije tijd huizen bouwde. De notarisklerk had veel connecties. Hij kocht grond die volgens verklaringen van de gemeente niet te koop was; hij haalde grondeigenaren over hele percelen in halve te verdelen; hij kocht stukken nauwelijks drooggelegd moerasland bij Mucurapo en kreeg vergunning erop te bouwen. Op hele of driekwart percelen bouwde hij huizen met één verdieping van zeven bij negen meter die geen opzien baarden; op halve percelen bouwde hij huizen met twee verdiepingen van zeven bij vier die in het oog sprongen. Al zijn huizen waren grotendeels opgetrokken uit prefab-delen van de ontmantelde Amerikaanse legerkampen in Docksite, Pompeii Savannah en Fort Read. De delen pasten niet altijd bij elkaar, maar ze stelden de notarisklerk in staat zijn hobby met heel weinig professionele assistentie te beoefenen.

Op de benedenverdieping van meneer Biswas' huis had de notarisklerk in een hoek een piepklein keukentje ingericht; de resterende L-vormige ruimte, niet verder onderverdeeld, fungeerde als huiskamer en eetkamer. Tussen de keuken en de huiskamer was wel een deuropening maar geen deur. Op de eerste verdieping, pal boven de keuken, had de klerk een betonnen ruimte geconstrueerd met een toiletpot, een wastafel en een douche; vanwege de douche was dit vertrek altijd nat. De resterende L-vormige ruimte was onderverdeeld in een slaapkamer, een veranda en nog een slaapkamer. Omdat het huis uitkeek op het westen en niet beschut was tegen de zon, was het 's middags in slechts twee vertrekken redelijk uit te houden: in de keuken beneden en in de vochtige badkamer/wc boven.

In zijn oorspronkelijke ontwerp had de notarisklerk kennelijk de noodzaak van een trap om beide verdiepingen met elkaar te verbinden over het hoofd gezien, en wat hij had aangebracht zag eruit als een toevoeging achteraf. Er waren deuropeningen in de oostelijke muur uitgehakt en een ruwe houten trap – zware planken op een ongelijk onderstel met een kromgetrokken ongeverfde leuning, het geheel overdekt met een schuin afdak van golfplaat – hing op gevaar van instorten aan de achterkant van het huis, in schril contrast met de witgevoegde bakstenen in de voorgevel, het witte houtwerk en matglas van deuren en vensters.

Voor dit huis had meneer Biswas vijfduizendvijfhonderd dollar betaald.

Meneer Biswas had zelf twee huizen gebouwd en naar heel wat huizen gekeken. Toch was hij onervaren. De huizen die hij zelf had gebouwd waren ruwe houten gevallen op het platteland, niet veel beter dan hutten. En zolang hij naar een huis zocht had hij verondersteld dat nieuwe, fris geschilderde, moderne betonnen huizen zijn draagkracht te boven gingen; hij had nauwelijks naar zulke huizen gekeken. Toen hij dan ook met zo'n huis, met een solide, respectabele, moderne voorgevel, werd geconfronteerd, had het hem meteen verblind. Hij had het huis nooit bezichtigd als de middagzon erop scheen. De eerste keer dat hij ging kijken was op een middag toen het regende; en de tweede keer, toen hij zijn kinderen had meegenomen, was het avond.

Natuurlijk waren er wel huizen voor tweeduizend en drieduizend dollar te krijgen, op een heel perceel, in delen van de stad die in opkomst waren. Maar dat waren oude, aftakelende huizen, zonder tuinhek en zonder enige voorziening. Vaak stond er op één perceel een samengroeijsel van twee of drie armetierige huisjes, elke kamer in elk huis verhuurd aan een heel gezin dat er legaal niet uit te krijgen was. Wat een overgang was het van die erven vol kippen en kindertjes naar de salon van de notarisklerk die in hemdsmouwen, zonder stropdas en met zijn pantoffels aan, ontspannen en comfortabel in zijn Morris-rookstoel zat, terwijl de zware rode gordijnen, door de glimmende vloer weerspiegeld, het geheel de knusse, rijke atmosfeer gaven van een reclame! Wat een verschil met het huis van de Tulsi's!

De notarisklerk woonde in elk huis dat hij gebouwd had. Terwijl hij in het huis in Sikkim Street woonde, bouwde hij een ander op discrete afstand, in Morvant. Hij was nooit getrouwd en woonde bij zijn moeder die weduwe was, een innemende vrouw die meneer Biswas thee gaf met zelfgebakken koekjes. Er was een grote genegenheid tussen moeder en zoon, en dat ontroerde meneer Biswas, wiens eigen moeder vijf jaar geleden door hem verwaarloosd, in diepe armoede was gestorven.

‘Ik kan u niet vertellen wat het me spijt dit huis te verlaten,’ zei de notarisklerk, en meneer Biswas hoorde dat de man, hoewel hij in dialect sprak, duidelijk een goede opleiding had genoten en dat dialect, en een overdreven accent, gebruikte om een openhartige en joviale indruk te maken. ‘Het is eigenlijk voor mijn moeder, man. Dat is de enigste reden

dat ik moet verhuizen. De ouwe dame kan de trap niet meer op.' Hij knikte naar de achterkant van het huis, waar de trap aan het oog werd onttrokken door zware rode gordijnen. 'Hartkwaal, ziet u. Elke dag kan de laatste zijn.'

Shama was er van meet af aan tegen en niet één keer naar het huis komen kijken. Toen meneer Biswas haar vroeg: 'Nou, wat denk je ervan?' zei Shama: 'Wat ik ervan denk? Ik? Sinds wanneer denk jij dat ik iets kan denken? Als ik niet goed genoeg ben om naar jouw huis te komen kijken, zie ik niet hoe ik goed genoeg kan zijn om te zeggen wat ik ervan denk.'

'Ah!' zei meneer Biswas. 'De smoor in. Kwaad. Ik wed dat je wel anders zou praten als jouw moeder wat van háár stinkende geld uitgaf om dit huis te kopen.'

Shama zuchtte.

'Of niet soms? Jij kunt alleen maar gelukkig zijn als we bij jouw moeder en de rest van jouw grote, gelukkige familie blijven wonen, hè?'

'Ik denk helemaal niks. Het is jóúw geld, jij wil dat huis kopen en ik hoef er helemaal niks van te denken.'

Het nieuws dat meneer Biswas bezig was met een eigen huis had de ronde gedaan in de familie Tulsi. Suniti, een nicht van zevenentwintig, getrouwd, met twee kinderen, en lange perioden alleen gelaten door haar man, een knap uitziende leegloper die beheerder was van de spoorgebouwen in Pokima Halt, waar twee keer per dag een trein stopte, die Suniti zei tegen Shama: 'Ik hoor dat je heel deftig gaat worden, tante.' Ze deed geen moeite om te verbergen hoe amusant ze het vond. 'Een eigen huis en alles.'

'Ja, mijn kind,' zei Shama, met dat air van een martelares.

De dialoog vond plaats op de achtertrap en bereikte de oren van meneer Biswas, die in onderbroek en hemd op het Slumberking-bed lag in de kamer die de meeste bezittingen herbergde die hij in eenenveertig jaar had vergaard. Hij verkeerde al op voet van oorlog met Suniti sinds ze een kind was, maar zijn minachting was nooit in staat geweest haar sarcasme te onderdrukken. 'Shama,' riep hij, 'zeg tegen dat kind dat ze teruggaat naar die waardeloze man van haar om hem te helpen op hun geiten te passen in Pokima Halt.'

Die geiten waren een verzinsel van meneer Biswas dat Suniti altijd

weer irriteerde. ‘Geiten!’ zei ze tegen de tuin, en zoog op haar kiezen. ‘Nou, sommige mensen hebben ten minste nog geiten. Dat kun je van sommige andere mensen niet zeggen.’

‘Tsah!’ zei meneer Biswas zachtjes; hij weigerde zich te laten verleiden tot een woordenwisseling met Suniti en draaide zich op zijn zij om verder te lezen in de *Meditations* van Marcus Aurelius.

Al op de dag dat het huis gekocht was begonnen ze gebreken te zien. De trap was gevaarlijk; de vloer van de bovenverdieping hing door; er was geen achterdeur; de meeste ramen konden niet dicht; één deur kon niet open; de zachtboardpanelen onder de daklijsten waren eruit gevallen en hadden openingen achtergelaten waardoor vleermuizen op de vliering konden komen. Ze bespraken die dingen zo kalm mogelijk en zorgden ervoor hun teleurstelling niet openlijk te laten blijken. En het was verbazend hoe gauw de teleurstelling was gezakt, hoe gauw ze zich aan alle eigenaardigheden en ongemakken van het huis hadden aangepast. En toen dat eenmaal gebeurd was, keken hun ogen niet langer kritisch rond en werd het huis gewoon hun huis.

Toen meneer Biswas voor de eerste keer uit het ziekenhuis kwam, zag hij dat het huis op zijn komst was voorbereid. De kleine tuin was opgeknapt, de benedenmuren waren geschilderd. De Prefect, weken geleden door een vriend van het *Sentinel*-kantoor naar zijn huis gereden, stond in de garage. Het ziekenhuis was een leegte geweest. Van die leegte was hij een gastvrije wereld ingestapt, een nieuwe, kant en klare wereld. Hij kon niet goed geloven dat hij die wereld had geschapen. Hij zag niet in waarom hij er een plaats in zou hebben. En alles wat hem omringde werd nauwkeurig gadegeslagen en opnieuw ontdekt, met genoegen en verbazing, met ongeloof. Elke relatie, elke bezitting.

De provisiekast. Die was meer dan twintig jaar oud. Kort na zijn trouwen had hij die kast, blank en nieuw, gekocht van een timmerman in Arwacas, het gaas was nog ongeschilderd, het hout geurde nog; en nog een hele tijd bleef er zaagsel aan je hand kleven als je hem over de planken streek. Hoe vaak had hij hem niet gebeitst en gelakt! En geschilderd. Het gaas zat hier en daar dicht, het houtwerk had een dikke, ongelijkmatige huid gekregen van de lagen verf en lak. En de kleuren waarin hij hem had geschilderd! Blauw, groen, zwart zelfs. In 1938, in de week waarin de paus was gestorven en de *Sentinel* met een zwarte